
A vállalatok kartelljogi felelőssége

Nadja Müller*

A vállalati felelősség funkcionális koncepciója az európai kartelljogban, amely független a társaság jogi formájától, egyre inkább elfogadásra kerül nemcsak európai, hanem nemzeti szinten is; lehetővé teszi a vállalati szankciókat, összhangban a vállalatok gazdasági és társadalmi-politikai szerepével a mai világban.

Kulcsszavak: vállalati felelősség, antitröszt törvény, gazdasági egység, szankcionálási modell, szerep modell

Corporate responsibility in antitrust law

The functional concept of a corporate responsibility in European antitrust law, which is independent of a company's legal form, is increasingly gaining acceptance not only at the European level but also at the national level; it allows corporate sanctioning in line with the economic and socio-political role of companies in today's world.

Key words: corporate responsibility, antitrust law, economic unit, sanctioning model, role model

<https://doi.org/10.32980/MJSz.2022.5.2185>

1. Bevezetés

Az európai kartellszankciók jogának alapjául egy önálló, funkcionális vállalatfogalom szolgál, amelynek biztosítania kell a versenyjog hatékonyságát és kiindulópontját képezi annak a fejlődésnek, amelynek az európai jogalkotó szándéka szerint a nemzeti jogrendszerekben is ki kell fejeződnie. A német jogban ez a 9. GWB (das Gesetz gegen Wettbewerbs-Beschränkungen – versenykorlátozás elleni törvény) novellával vette kezdetét, amelyben a német kartellszankciós jog a szankcionálás saját útjára lépett és nem vette át egészen az európai vállalatfogalmat. Hogy ez a fejlődés végét jelenti-e, még nem válaszolható meg, azonban kétségbe vonható.

* Ügyvéd és habilitáns Prof. Dr. Dr. h.c. Gerhard Dannecker tanszékén a Heidelbergi Egyetemen. Fordította: dr. Majoros Tünde, titkár, Miskolci Törvényszék, PhD hallgató, Miskolci Egyetem, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola.

2. Kiindulópont: a vállalat funkcionális fogalma

Az európai kartelljogban a bírságért való felelősség kiindulópontja az EUMSZ. 101. és 102. cikkének koncepciója szerint – összefüggésben az 1/2003. rendelet 23. cikkével – a vállalat, illetve a vállalatcsoport. Miután az Európai Bizottság és a bíróságok elsősorban – a nemzeti jog jogi személy fogalmát alapul véve – egy materiális-intézményi vállalatfogalomból indultak ki¹, az Európai Unió Bírósága (EuB) elhatárolásként kidolgozott egy közösségi jogi autonóm vállalatfogalmat², amely inkább a gazdasági, mintsem a jogi, és inkább a funkcionális, mintsem a formális vállalatkonceptiót hangsúlyozza. Eszerint „a versenyjogban a vállalat fogalmába tartozik minden gazdasági tevékenységet folytató egység, függetlenül jogi formájától és finanszírozásának módjától.”³

3. A gazdasági egység koncepciója

Azáltal, hogy a Bizottság a vállalati minőség irányadó feltételének az önálló gazdasági tevékenység folytatását tekinti, fontos a verseny piaci feltételei befolyásolásának tényleges lehetősége. Mivel a vállalat fogalmát a jogi formától való függetlenség talaján alkották meg, ennek megfelelően a gazdasági egység jogi szempontból több természetes vagy jogi személyből állhat.⁴ Ha egy ilyen gazdasági egység versenyjogi szabályt sért, a személyi felelősség elvének megfelelően ezért a jogsértésért ő felel.⁵ Kokott főtanácsnok 2007-ben az ETI-ügyben az alábbiak szerint fejtette ki a személyi felelősség elvét: *„A versenyhatóságok által a kartellvétségek büntetéseként kiszabott intézkedések – különösen a pénzbírságok – szankciójellegeből következik, hogy a büntetőjoggal legalábbis rokon területről van szó. Ezért a kartellvétség betudásának szempontjából a személyes felelősség elve a mérvadó, amely a maga részéről a jogállamiság elvében és a bűnösség elvében gyökerezik. A személyes felelősség azt jelenti, hogy a kartellvétség alapvetően annak a természetes vagy jogi személynek tudható be, aki a kartellben részes vállalkozást működteti, másként fogalmazva e vállalkozás üzemeltetője felel. A személyes felelősség elve felé történő orientáció rendszerint egyben a versenyjogi szabályok hatékony érvényesítéséhez is hozzájárul, hiszen a vállalkozás üzemeltetőjének egyben meghatározó befolyása is van e vállalkozás piaci magatartására; ezt a magatartást a kiszabott szankciók hatására módosítania kell oly módon, hogy a vállalkozás a jövőben a versenyszabályoknak megfelelő magatartást tanúsítson. A szankciónak egyidejűleg generálprevenációs hatása is van, mivel más gazdasági szereplőket is visszatarthat a kartellvétségek*

¹ Európai Unió Bírósága (EuB), 13.07.1962, Rs. 17/61 és 20/61 egyesített ügyek, EuBH 1962, 659, 687 (*Klöckner Werke und Hoesch AG*); és 13.07.1962, Rs. 19/61, EuBH 1962, 675, 750 (*Mannesmann*).

² BOT főtanácsnok indítványa (26.20.2010), Rs. C-201/09 P és C-216/09 P, Rn. 175 (*Arcelor Mittal*).

³ EuB, 23.04.1991, Rs. C-41/90, EuBH 1991, I-1979 Rn. 21 (*Höfner und Elser*); DANNECKER Christoph – DANNECKER Gerhard: Europäische und verfassungsrechtliche Vorgaben für das materielle und formelle Unternehmensstrafrecht. *NZWSt* 2016, 162, 167.

⁴ EuB, 20.01.2011, Rs. C-90/09 P, www.curia.eu, Rn. 35 (*General Química u. a.*).

⁵ Ld. EuB, 10.04.2014, Rs. C-231/11 - C-233/11 P, www.curia.eu, Rn. 42-44 (*Siemens Österreich*); 29.03.2011, Rs. C.201/09 P és C-216/09 P, www.curia.eu, Rn. 95 (*ArcelorMittal Luxembourg*).

*elkövetésétől.*⁶

A gazdasági egység kiemelése továbbá azt is jelenti, hogy az egységen belül megvalósuló versenyjogot sértő megállapodások, fúziók és átalakítások kivételt képeznek, mivel azok „kifelé” nem hatnak és így a piaci folyamatokat hátrányosan nem befolyásolják (ún. konszern privilégium).⁷

A vállalatfogalom gazdasági megközelítése másrészt különösen a konszern kartelljogi jogsértéseinek szankcionálása körében merül fel, amikor a gazdasági egység több jogalanyból áll. Ilyen esetekben az EuB állandó gyakorlata szerint abból indul ki, hogy a leányvállalat magatartása különösen akkor tulajdonítható, tudható be az anyavállalatának, ha a leányvállalat önálló jogi személyisége ellenére piaci magatartását nem önállóan határozza meg, hanem lényegében az anyavállalat utasításait követi, mégpedig mindenekelőtt a gazdasági, szervezeti és jogi kapcsolatok miatt, amelyek e két jogalanyt összekötik (meghatározó befolyás).⁸

Ha az anyavállalat rendelkezik a kartelljogot sértő leányvállalat tőkéjének (majdnem) egészével, megdönthető vélelem szól amellett, hogy az anyavállalat ténylegesen meghatározó befolyást gyakorol leányvállalatára. Ilyen esetben a Bizottság az anyavállalatot vonná felelősségre a leányvállalat magatartásáért minden további bizonyíték nélkül.⁹

Az autonómia hiánya és az utasításoktól való függés testvérvállalatok viszonyában is előfordulhat.¹⁰ Gazdasági egység anya-leány és- unokavállalat között is létrejöhet, ha az anyavállalat rendelkezik a leányvállalat tőkéjének (csaknem) 100%-ával, amely ugyancsak egyedüli tag az „unokavállalatban”.¹¹

Annak elkerülése érdekében, hogy a vállalatok átalakulás, átalakítás vagy jogutód nélküli megszűnés útján kivonják magukat a bírságolás alól, a jogutódlás eseteiben is a gazdasági egységhez „nyúlnak vissza”.¹² Az EuB Modelo Contiente

⁶ *Kokott* főtanácsnok indítványa (03.07.2007), Rs. C-280/06, EuBH 2007, I-10893 Rn. 71f. (ETI); Hervorhebungen durch die Verfasserin; ld. még EuB, 27.04.2017, Rs. C-516/15 P, www.curia.eu, Rn. 52 (*Akzo Nobel*); 29.03.2011, Rs. C-201/09 P és C-216/09 P, www.curia.eu, Rn. 95 (*ArcelorMittal Luxembourg*).

⁷ KERSTING, Christian: Die Rechtsprechung des EuGH zur Bußgeldhaftung in der wirtschaftlichen Einheit. *WuW* 2014, 1156, 1158.

⁸ DANNECKER, Gerhard – MÜLLER, Nadja: Kartellstraf- und -ordnungswidrigkeitenrecht. In: Wabnitz Heinz-Bernd – Janovsky Thomas – Schmitt Lothar (Hrsg.), *Handbuch Wirtschafts- und Steuerstrafrecht*, 5. kiadás 2020, 19. fejezet Rn. 230 és 231; EuB, 28.06.2005, C-189/02 P többek között, www.curia.eu, Rn. 119 f. (*Dansk Rørindustri*); EuB, 12.07.2018, Rs. T-419/14, EuZW 2018, 858, 869 Rn. 143 (*Goldman Sachs Inc.*); EuB, 27.04.2017, Rs. C-516/15 P, www.curia.eu, Rn. 52 (*Akzo Nobel*).

⁹ DANNECKER – MÜLLER (2020): 19. fejezet Rn. 230; EuB, 8.5.2013, Rs. C-508/11 P, www.curia.eu, Rn. 67 (*ENI SpA*); EuB, 13.7.2011, Rs. T-138/07, www.curia.eu, Rn. 73 (*Schindler Holding*); EuB, 14.07.1972, Rs. 48/69, www.curia.eu, Rn. 131 - 133 (*Imperial Chemical Industries*); 25.10.1983, Rs. C-107/82, www.curia.eu, Rn. 49 - 53 (*AFG-Telefunken*); 17.09.2015, Rs. C-597/13 P, www.curia.eu, Rn. 35 (*Total*).

¹⁰ EuB, 02.10.2003, Rs. C-196/99, EuBH 2003, I-11005 Rn. 96 ff. (*Aristain*); EuG, 27.11.2014, Rs. T-517/09, www.curia.eu, Rn. 59 (*Alstom/Kommission*).

¹¹ DANNECKER – MÜLLER (2020): 19. fejezet Rn. 234; KERSTING, Christian: Wettbewerbsrechtliche Haftung im Konzern. *Der Konzern* 2011, 445, 446; EuGH, 08.05.2013, Rs. C-90/09 P, Slg. 2011, I-1, Rn. 86 ff. (*General Química*); ld. KOM, 11.06.2008, COMP/38.695 Rz. 396 (*Natriumchlorat*), ahol a tőkerészesedés 97%-át elegendőnek tekintették.

¹² Ld. *KOKOTT* főtanácsnok indítványát (03.07.2007) Rs. C 280/06, EuBH 2007, I 10893, Rn. 71 ff. (*ETI és mások*).

Hipermercados ügyben kifejtett értelmezése szerint ez még akkor is lehetséges, ha bírságot még nem indult, vagy pénzbírságot még nem szabtak ki vagy az nem emelkedett még jogerőre. A szóban forgó esetben az EuB abból indult ki, hogy a fizetési kötelezettség mint bizonytalan kötelezettség a jogutódra száll át.¹³

4. A pénzbírságot való felelősség a gazdasági egységben

A gazdasági egység a jogi formától való függetlenségének következtében a vállalat jogalanyai közötti betudás problémáját kikerüli: ha egy gazdasági egység részéről követnek el kartelljogi jogsértést, azért a gazdasági egység maga felel. Ez a koncepció természetesen ott éri el határait, ahol a jog szempontjából csak egy jogi személy értelmezhető, így például egy pénzbírságról szóló határozat kézbesítése és végrehajtása (a gazdasági egységnek nincs „postaládája”).¹⁴

Ez azt jelenti, hogy a Bizottság a kartellsértés miatti eljárásban a több jogalanyból álló gazdasági egységgel mint a jogsértésért felelőssel szemben szabja ki a bírságot, azonban a gyakorlatban legkésőbb akkor, amikor kézbesíteni kell a határozatot, el kell döntenie, hogy a gazdasági egységben résztvevő melyik jogalany lesz annak címzettje, vagyis ki az, akinek ténylegesen meg kell fizetnie a bírságot.¹⁵

A gyakorlatban két megoldás közül választ a Bizottság: a vétkességi elv alapján, az egyéni felelősség elve mentén arányos pénzbírsággal sújtja valamennyi, több, vagy csak egy érintett jogalanyt (büntetőjogi felelősség tágabb értelemben).¹⁶ A Bizottság mérlegelésébe tartozik, hogy a gazdasági egységből mely és hány jogalanyt érint a bírság.¹⁷

Emellett a Bizottság a Tanács 1/2003. rendeletének 23. cikk (2) bekezdése alapján együttes pénzbírságot is kiszabhat az egyetemleges felelősséggel tartozó társaságok esetében.¹⁸ Az együttes bírságot mindemellett ugyan önállóan uniós jogilag kell értelmezni – az elsőként említett eljárásrenddel ellentétben, amelyre nézve büntetőjogi garanciák érvényesülnek – egy kártérítési összegről van szó. Ilyenkor is megilleti a Bizottságot a mérlegelés lehetősége.¹⁹ Szabadon dönthet, hogy a jogsértésben közvetlenül részes társaságot vagy más jogalanyt (is) pénzbírsággal sújt-e.²⁰ Az EuB véleménye szerint ennek során a Bizottságnak csupán

¹³ DANNECKER – MÜLLER (2020): 19. fejezet Rn. 237; EuBH, 05.03.2015, Rs. C-343/13, www.curia.eu, Rz. 24 ff. (*Modelo Continente Hipermercados*).

¹⁴ EuB, 27.04.2017, Rs. C-516/15 P, www.curia.eu, Rn. 50 (*Akzo Nobel*); DANNECKER – DANNECKER: (Neue Zeitschrift für Wirtschafts-, Steuer- und Unternehmensstrafrecht) *NZWist* 2016, 162, 168.

¹⁵ Ld. KOMM, 08.07.2009, COMP/39.401, ABl. 2009 C 248 Rn. 270 ff. (*E.ON/GDF*); EuB, 27.04.2017, Rs. C-516/15 P, www.curia.eu, Rn. 48 ff. (*Akzo Nobel*).

¹⁶ Ld. KOMM, 30.03.1983, ABl. L 317, S. 1 ff. (*Gußeisen- und Gußstahlwalzen*); DANNECKER Gerhard – FISCHER-FRITSCH, Jutta: *Das EG-Kartellrecht in der Bussgeldpraxis*. 1989, 264 ff. és továbbiak.

¹⁷ Ilyen esetekben legtöbbször az anyavállalatot bírságozzák, ld. DANNECKER – FISCHER-FRITSCH (1989): 264 ff. m.w.N.

¹⁸ Siehe EuGH, 10.04.2014, Rs. C-231/11 P, www.curia.eu, Rn. 58 (*Siemens AG Österreich*).

¹⁹ BIEBER Thomas, *Die gesamtschuldnerische Haftung für die Zahlung von Kartellbussen im EU-Recht*. 2014, 69 f.

²⁰ SAUER, Ralf: In: Schulte Josef L. – Just Christoph (Hrsg.), *Kartellrecht*, Art. 23 VO 1/2003, Rn. 8 m.w.N., ld. EuB, Rs. T-71/03 u.a., EuBH 2005, II-10, Rn. 387 (*Tokai Carbon*); 17.05.2011, Rs. T-299/08,

a felelősség mértékét kell a külső jogviszony tekintetében meghatározni; annak megállapítása, hogy az egyetemleges kötelezettek a belső jogviszonyukban milyen kritériumok szerint felelnek, a nemzeti bíróság feladata.²¹

A vállalat európai fogalma azt is lehetővé teszi, hogy a vállalat változásai (strukturális változás, névváltozás, egyes üzletágak eladása stb.) az elkövetett kartelljogi jogsértést tekintve jelentéktelennek tekinthetők. Mindaddig, míg visszaélést elkövető a gazdasági egység létezik, e jogalany lesz a bíróság címzettje, hiába változott meg időközben a neve vagy a tevékenységi köre.

Ha egy társaságot, amely a visszaélés időpontjában egy gazdasági egység része volt, utóbb eladnak, a vevő (szerző fél) alapvetően nem tehető felelőssé a visszaéléstől, csak akkor, ha arról tudomása volt és most a megszerzett társasággal egy gazdasági egységet képez. A felvásárló vállalat felelősségének feltétele, hogy maga követ el jogsértést, netalán a felvásárolt jogalany a visszaélést folytatja.²²

A folytonosság és az azonosság kritériumain túl kivételesen egy jogalanyt megszerző vállalat, amely a kartelljogi jogsértésben nem volt érintett, felelősségre vonható, ha egyébként a gazdasági egységben, amely a visszaélést elkövette, nincs már olyan jogalany, akivel szemben a pénzbírság kiszabható lenne és a felvásárolt jogalany lényegében az új vállalatban működik, létezik tovább. Ezzel kerülendő el, hogy egy jogalany azért olvadjon be egy másik vállalatba, hogy mentesüljön, kibújjon a felelősség alól, illetve egyúttal ne legyen a pénzbírságnak címzettje, akinek azt meg kellene fizetnie.²³

Kritika tárgyát képezi a tág vállalatfogalom és különösen a 100%-os vélelem.²⁴ Utóbbival kapcsolatban az az aggály merül fel, hogy ellentétes az Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. cikkével és az Alapjogi Charta 48. cikk (1) bekezdésével.²⁵ Ezt az ellentmondást a Bíróság is észlelte, mégis abból indul ki, hogy a vélelem mind az „effet utile”-nek, mind a jogállamiság követelményeinek eleget tesz, mert az adott esetben nehezen, de megdönthető.²⁶

Eppen hatékonysági okokból terjesztette ki az EuB nemrégiben egy úttörő döntésében a vállalat fogalmának alkalmazási területét a 2014/104/EU irányelv 11. cikkére.²⁷ A *Sanska Industrial Solutions* ügyben a bíróság – az irányelv

www.curia.eu, Rn. 60 ff. (*Elf Aquitaine*).

²¹ EuGH, 10.04.2014, Rs. C-231/11 P, www.curia.eu, Rn. 39 ff. (*Siemens AG Österreich*); 14.04.2014, Rs. C-247/11 P, EuBH 2011, II-633, Rn. 122 ff. (*Areva SA*); DE BRONETT, Georg: Gesamtschuldnerische Geldbußen nach EU-Kartellrecht für Personen, die wettbewerbswidrig handelnden "wirtschaftlichen Einheiten" angehören. *EWS* 2015, 123, 128.

²² BIERMANN Jörg: In: Immenga Ulrich – Mestmäcker Ernst-Joachim (Hrsg.), *Wettbewerbsrecht*, 6. kiadás. 2019, Vor Art. 23 VO 1/2003 Rn. 114 f.

²³ BIERMANN (2019): Vor Art. 23 VO 1/2003 Rn. 116 ff.; ZIMMER, Daniel: In: Immenga Ulrich – Mestmäcker Ernst-Joachim (Hrsg.), *Wettbewerbsrecht*, 6. kiadás. 2019, EUMSz 101. cikk (1) bekezdés Rn. 43.

²⁴ Ld. THOMAS, Stefan: Die wirtschaftliche Einheit im EU-Kartellbußgeldrecht. *KSzW* 2011, 10 ff.; VOET VAN VORMIZEELE, Philipp: Die EG-kartellrechtliche Haftungszurechnung im Konzern im Widerstreit zu den nationalen Gesellschaftsrechtsordnungen. *WuW* 2010, 1008, 1009 ff.

²⁵ Ld. BECHTOLD, Rainer – BOSCH, Wolfgang: Der Zweck heiligt nicht alle Mittel. *ZWeR* 2011, 160, 166 ff.

²⁶ EuB, 18.07.2013, Rs. C-501/11 P, www.curia.eu, Rn. 108 f. (*Schindler*); EuG, 17.05.2011, Rs. T-299/08, www.curia.eu, Rn. 60 (*Elf Aquitaine*); KERSTING, Christian: *WuW* 2014, 1156, 1163.

²⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 2014/104/EU irányelve (2014. november 26.) a tagállamok és az Európai Unió versenyjogi rendelkezéseinek megsértésén alapuló, nemzeti jog szerinti kártérítési keresetekre irányadó egyes szabályokról.

megalkotójának eredeti szándékával szemben – rögzítette, hogy „az EUMSZ 101. cikk értelmében vett „vállalkozás” fogalmának – amely az uniós jog önálló fogalmát képezi – nem lehet eltérő tartalma azon kontextusban, amikor a Bizottság az 1/2003 rendelet 23. cikkének (2) bekezdése alapján bírságokat szab ki, valamint azon kontextusban, amikor az uniós versenyszabályok megsértése miatt kártérítési kereseteket indítanak.”²⁸

Ezen túlmenően az európai jogban a kartelljog területén kívül is megmutatkozik a kartelljogi vállalatfogalomhoz való igazodás tendenciája.²⁹

5. Párhuzamos fejlődés a német kartellszankciók jogában – az együttes bírság rendszerétől a vállalatra vonatkozó szankcióig a 9. GWB novellán keresztül

5.1. Az európai vállalati szankciók rendszerének mintája. A még nyitott, megválaszolatlan kérdések ellenére is ez az európai szankciómodell hatékonyságának köszönhetően példaként szolgál a német jogba a 9. GWB novellával bevezetett bírságrendszer számára. A versenykorlátozás elleni törvény 9. novelláris módosításával (amelyet 2017. június 1-jén hirdettek ki és 2017. június 9-én lépett hatályba)³⁰ a jogalkotónak igazolhatóan az volt ugyanis a célja, hogy egy vállalatra vonatkozó, vállalatra koncentrált szankciót vezessen be annak érdekében, hogy a kartellvétségeket a nemzeti jogban ugyanolyan hatékonyan és tartósan lehessen üldözni, ahogyan azt az EU Bizottsága teszi.³¹

5.2. A vállalatfókuszú szankció önálló nemzeti irány. A GWB-be a novellával újonnan bevezetett 81. § (3a)-(3e) bekezdésbeli szabályozás a pénzbírságért való felelősségnek az uralkodó anyavállalatra és a jogutód társaságokra való kiterjesztését és ezzel a pénzbírságért való felelősség kiszélesítését hozta magával, amellyel a jogalkotó az európai vállalati bírságotlasi jog eredményeit kívánta elérni, kétségtelenül egy önálló, nemzeti utat választva. Ezzel a nemzeti jogalkotó feladta a társasági jogi elválasztás alapelvét a kartelljogi jogsértések jogát tekintve, és – hasonlóan az európai szankciósrendszerhez – a vállalati szankciók jogát vezette be, amelynél egy pénzbírság kiszabásakor elegendő, hogy a jogi személy vagy személyegyesülés a visszaélés időpontjában ahhoz a gazdasági egységhez tartozik, amelynek ügyvezetője a vétséget elkövette.³² A GWB 81. § (3a) bekezdésével olyan szabályozást kívántak létrehozni, amely már a felelősség szintjén felveti annak kérdését, hogy mely jogalanyok voltak a gazdasági egység részeként „a kartellsértés

²⁸ EuB, 14.03.2019, Rs. C-724/17, www.curia.eu, Rn. 47 (*Sanska Industrial Solutions*).

²⁹ V. BUSEKIST, Konstantin – FERDERMANN, Bernd – MÜLLER Nadja: Konzernverantwortung und Konzernhaftung. *ZRFC* 2020, 263, 270 és továbbiak

³⁰ BGBl. I 2017, 1416 ff.; JUNGBLUTH, Armin: Die 9. GWB-Novelle – Digitalisierung, Schließung der Wurststücke, Kartellschadensersatz und anderes mehr... *NZKart* 2017, 257.

³¹ BT-Drucks. 18/10207, S. 38; DANNECKER Gerhard – MÜLLER Nadja: Das Kartellsanktionenrecht im Lichte der 9. GWB-Novelle. *KSzW* 2017, 125; MÄGER Thorsten – VON SCHREITZER Florian: Kartellordnungswidrigkeitenrecht nach der 9. GWB-Novelle. *NZKart* 2017, 264, 265; JUNGBLUTH: *NZKart* 2017, 257 f.

³² BT-Drucks. (Bundestag-Drucksache – Bundestag Közlöny) 18/10207, S. 88 f.

elkövetői” és ekként a szankció címzettjei.³³

5.3. A jogirodalom kritikája az önálló német szankciós rendszerről. Az uralkodó jogirodalmi nézet ezzel szemben az elválasztási alapelv további érvényesüléséből indul ki és ennek megfelelően elutasítja az egységes vállalati felelősség bevezetését: még ha a törvény alapján elegendő is, hogy a jogi személy vagy személyegyesülés a visszaélés időpontjában annak a gazdasági egységnek a része volt, amely ahhoz a jogalanyhoz tartozott, amelynek ügyvezetője a visszaélést elkövette, a GWB 81. §-ának a szabálysértési törvény 30. §-ra való visszacsatolásának következtében megmarad a jogi személyek és egyesületek felelősségénél.³⁴ A jogalanyiség elve szintén tovább érvényesül, amely a származékos és eredeti felelősség szerencsétlen keveredéséhez vezet, amely alkotmányjogi szempontból is aggályos.³⁵

Ebből következően pedig a vétkességi elvvel való összeférhetlenség merül fel annyiban, hogy az anyavállalattal szemben, amely többségi befolyással rendelkezik a kartellsértő leányvállalatban, pénzbírság szabható ki, habár az anyavállalat ügyvezetője nem járt el felróható módon. Így viszont azt a kartellsértésben nem érintett jogi személyt szankcionálják,³⁶ aki az objektív felelősség miatt jött szóba,³⁷ ez pedig a konszernben résztvevő nagyobb vállalatok³⁸ egyfajta kartelljogi „családi felelősség” értelmében vett konszernfelelősségéhez vezet.

5.4. A viták csak egy olyan értelmezés útján kerülhetők el, miszerint az elválasztási alapelv nem vonatkozik a vállalati szankciós rendszerre. A kartelljogi bírságolási rendszer új koncepciójának kidolgozása tehát eltérően értelmezhető és az alkotmányellenesség vádja csak akkor cáfolható, ha az uniós jog megközelítésében egy önálló kiegészítésként, bővítményként tekintünk rá az együttes felelősség megtartása mellett vagy a két szankciós modell összekapcsolásával egy egységes, új vállalati felelősségi modellként. Csak ilyen módon kerülhetők el az alkotmányjogi ellentétek, mivel így a vállalat a bírság alánya, akire a vétkességi elv a személyes felelősség európai alapelvének formájában vonatkozik.³⁹ Mivel a vétkességi elvet csak az egységes vállalati felelősségi modell veszi számításba, a megfelelő értelmezés alkotmányjogi szempontokat betartó

³³ Vö. MEYER-LINDEMANN, Hans Jürgen. in: Kersting Christian – Podszun Rupprecht (Hrsg.), Die 9. GWB-Novelle, 2017, 391 Rz. 56; s.a. DANNECKER, Gerhard: Das Kartellordnungswidrigkeitenrecht im Wandel: Von der Verbands- zur Unternehmensverantwortung? In: Festschrift für Rudolf Rengier zum 70. Geburtstag, 2018, 193, 198 f.

³⁴ DANNECKER – MÜLLER: KSzW 2017, 125, 127 f.; WECK, Thomas: Sanktionen für Unternehmen: Theorie und Praxis. *wistra* 2017, 169, 170.

³⁵ DANNECKER (2018): 193, 199; TIMMERBEIL, Sven – BLOME, Max-Niklas: Steter Tropfen höhlt den Stein – Die „wirtschaftliche Einheit“ im deutschen Kartellrecht nach der 9. GWB-Novelle. *BB* 2017, 1544, 1547.

³⁶ MEYER-LINDEMANN (2017): 394 Rz. 67.

³⁷ DANNECKER – MÜLLER: KSzW 2017, 125, 128; DANNECKER (2018): a.a.O., 193, 199 f.; HARNOS, Rafael: Harmonisierung des Kartellbußgeldrechts qua effet utile?. *ZWeR* 2016, 284, 304; MEYER-LINDEMANN (2017): 394 Rz. 67.

³⁸ BRETTEL, Hauke – THOMAS, Stefan: Der Vorschlag einer bußgeldrechtlichen "Konzernhaftung" nach § 81 Abs. 3a RefE 9. GWB-Novelle. *WuW* 2016, 336, 337.

³⁹ Eingehend DANNECKER – MÜLLER: KSzW 2017, 125, 128 ff.; DANNECKER (2018): a.a.O., 193, 200.

módon ajánlatos.⁴⁰ Emiatt a vállalat mint gazdasági tevékenységet kifejtő egység felelőssége irányadó, „függetlenül jogi formájától és a finanszírozás módjától”⁴¹.⁴² Az ügyvezető szabálysértése ennek megfelelően a vállalat felelősségét hívja elő, amely ismét igazolja, hogy ehhez kapcsolódóan a jogalanyt kell igénybe venni, mint az európai kartellsértési jog esetében is.⁴³

5.5. A német pénzbírságrendszer szándékos eltérése az európai modelltől.

Másutt pedig tudatosan tér el a német pénzbírságrendszer az uniós jogtól és ezzel kerüli ki az európai jog által vitatott vélelem szabályból fakadó problémákat. A GWB 9. novellának indokolása szerint az anya- és leányvállalat többségi befolyásának igazoltságát a német jog alapján kell megítélni; ez igényli a teljes bírói bizonyosságot, amely tapasztalati megállapítások segítségével alakul ki, olyan esetekben, amelyekben jelentős többségű részesedés áll fenn, nagy valószínűséggel az érintett társaság üzletpolitikáját ténylegesen a többségi tulajdonos határozza meg.⁴⁴ E vélelem mellőzése mindenképpen üdvözlendő tekintettel az európai jogban jogosan felmerült aggályra, amelytől az európai joghoz hasonlóan a jogirodalom és a gyakorlat is tart.⁴⁵ Ezen túlmenően a német jogalkotó akarata szerint a testvérvállalatok között nem fogadható el gazdasági egység.⁴⁶

5.6. Jogos kritika a német „külön útról”. A GWB 9. novellája általi új koncepció kapcsán ténylegesen a 81a. §-ban foglalt átmeneti időre vonatkozó mögöttes felelősség bevezetését illetik kritikával, amelynek azt kell megakadályoznia, hogy a bírság ne legyen kiszabható vagy végrehajtható abból az okból, mert a bírságolási eljárás kezdetéről való értesítést követően az érintett jogalany megszűnt vagy a vagyonát eltüntette.⁴⁷ Az ilyen esetre előírt mögöttes felelősség bevezetésének jogalapja a jogalkotó elképzelése szerint „nem a kartellsértés, sokkal inkább egy, a cselekményt követő esemény, nevezetesen a bírságolási eljárás kezdetét követően bekövetkező megszűnése a szabálysértési törvény 30. § szerint felelős társaságnak vagy a vagyon másféle módon való eltüntetésére, amelynek következtében a pénzbírságot nem lehet kiszabni vagy végrehajtani, vagyis a felelősségre vont alany vagyona csökken. Társasággal szembeni szabálysértési büntetés ehhez nem kapcsolódik eltérően az új szabályozásban megjelenő a 81. § (3a)-(3c)

⁴⁰ Ld. ehhez DANNECKER, Gerhard: In: Leipziger Kommentar, 12. kiadás. 2007, § 1 Rn. 374 ff.

⁴¹ EuB 23.04.1991, Rs. C-41/90, Slg. 1991, I-1979 Rz. 21 (*Höfner und Elser*).

⁴² EuB, 11.12.1997, Rs. C-55/96, Slg. 1997, I-7119 Rz. 21 (*Job Centre*); EuB, 13.12.2006, Rs. T-217/03 és T 245/03, EuBH 2006, II-4987 Rz. 52 (*FVCBV*); ld. még OST, Konrad – KALLFASS, Gunnar – ROESEN, Katrin: Einführung einer Unternehmensverantwortlichkeit im deutschen Kartellsanktionenrecht – Anmerkungen zum Entwurf der 9. GWB-Novelle. *NZKart* 2016, 447, 457.

⁴³ DANNECKER (2018): 193, 198 ff.

⁴⁴ BT-Drucks. (Bundestag-Drucksache – Bundestag Közlöny) 18/10207, 90.

⁴⁵ Eingehend DANNECKER – MÜLLER: KStW 2017, 125, 130; DANNECKER (2018): 193, 201; TIMMERBEIL – BLOME: *BB* 2017, 1544, 1546; ld. még MEYER-LINDEMANN (2017): 392 f. Rz. 61 f., aki a vélelem kifejezett elutasítását a törvényjavaslatban „üres kötelező gyakorlatnak” tartja; szintén kritikus HAUS, Florian C.: Neue Bußgeldhaftung für Konzerne: Die Ahndung von Kartellverstößen nach der 9. GWB-Novelle. *Der Konzern* 2017, 381, 384 f.

⁴⁶ BT-Drucks. (Bundestag-Drucksache – Bundestag Közlöny) 18/10207, 89.

⁴⁷ *NZKart-Beilage* 2017, 2, 35.

bekezdéseitől.⁴⁸ Helytállóan éri kritika e szabályozást illetően azt is, hogy – habár a jogalkotó szándéka szerint itt polgári jogi felelősségről van szó⁴⁹ – éppen a gazdasági egység koncepciójával kapcsolja össze, és így adódik a kérdés, hogy vajon a mögöttes felelősség esetében ténylegesen egy kártérítési jogi jogintézményről vagy mégis inkább egy szankcióról beszélhetünk, amelyre a büntetőjogi visszaható hatály tilalma vonatkozik.⁵⁰ Utóbbira igenlő válasz adható.⁵¹

Szintén kritika tárgya a GWB 9. novellája által bevezetett, a 81b. §-ban (korábban 81a. §) foglalt tájékoztatási és együttműködési kötelezettség kiterjesztése, az önvádra kötelezés tilalmának alapelve tekintettel. A törvény indokolása szerint a GWB 81b. § (1) bekezdés 3. pontjában szereplő tájékoztatási kötelezettség bővítése a vállalati struktúra és a mögötte álló személyi kör átláthatóságát hivatott biztosítani. Mivel mostantól a szabálysértési törvény 30. § alapján felelős jogalany mellett azokat is vizsgálni kell, akik a vállalaton belül többségi befolyást gyakoroltak, a tájékoztatási kötelezettség körében őket beazonosíthatóvá kell tenni.⁵² Míg a felvilágosítás kikényszerítése GWB korábbi 81a. §-t vette alapul, mivel az csupán a bevételre és így a bírság mértékére vonatkozó információkat követelt meg, amely kívül esett a *nemo tenetur* alapelv által védett vagyoni érték szűk értelemben vett magján.⁵³ A korábban hatályos szabályozás szerinti tájékoztatási kötelezettség nem érintette a vétkes vállalat cselekményre vonatkozó tudomását (tudattartalmát), így aztán az önvádra kötelezés tilalmának megsértése nem volt kikényszeríthető, noha már a GWB 81a. §-t is kritizálták amiatt, hogy államilag kényszerrel biztosította többek között a bizalmas vállalati információkra vonatkozó felvilágosítási kötelezettséget.⁵⁴ Mivel az új szabályozás keretében kiterjesztett tájékoztatási kötelezettség viszont explicit módon a gazdasági egységről – és a kartellsértés elkövetőjéről – való információ kiadását célozza, kérdéses a *nemo tenetur* alapelvvél való összeegyeztethetősége.⁵⁵ A kilátásban lévő 10. GWB-novella még egy lépést tesz előre és a felvilágosítás megtagadási jog körében további kivételeket vetít előre a büntetőeljárás törvény 55. § értelmében a természetes személyek számára. Így a felvilágosítás nem tagadható meg többé olyan esetben, ha a tájékoztatás csak a kartelleljárásban való üldözés veszélyét igazolja vagy a kartellhatóság a természetes személlyel szemben mérlegelése alapján az eljárás mellőzéséről döntött. Az eljárás mellőzéséről való döntés kapcsán az a kritika merül fel, hogy törvényi szabályozás hiányában sem kötelező erejű nem lehetne, illetve a természetes személyt más

⁴⁸ BT-Drucks. 18/10207, 95.

⁴⁹ BT-Drucks. 18/10207, 95.

⁵⁰ Ld. MEYER-LINDEMANN (2017): 406 f. Rz. 103 f.

⁵¹ Részletesen ír erről DANNECKER – MÜLLER: KSzW 2017, 125, 134 ff.; HAUS: *Der Konzern* 2017, 381, 388; egyfajta törvényalkotói címkézést említ MÄGER – V. SCHREITTER: *NZKart* 2017, 264, 277; vö.: RefE zur 9. GWB-Novelle: Verfassungsrechtliche Bedenken gegen die Ausweitung einer bußgeldrechtlichen Konzernhaftung. *DB* 2016, 2159, 2164.

⁵² BT-Drucks. 18/10207, 98.

⁵³ Részletesen ír erről DANNECKER, Christoph: Der nemo tenetur-Grundsatz – prozessuale Fundierung und Geltung für juristische Personen. *ZStW* 127 (2015), 307 ff.

⁵⁴ DANNECKER, Gerhard – DANNECKER, Christoph – MÜLLER, Nadja: Das Kartellordnungswidrigkeitenrecht nach der 8. GWB-Novelle: weiterer Reformbedarf?. *ZWeR* 2013, 417, 437.

⁵⁵ Ld. részletesen: DANNECKER – MÜLLER: KSzW 2017, 125, 137 f.; DANNECKER (2018): a.a.O., 193, 206.

szabálysértés vagy bűncselekmény miatti felelősségre vonástól sem védi.⁵⁶

5.7. Az európai versenyhatóságok hálózatáról szóló irányelv szerinti jogharmonizáció. Függetlenül a részben a vállalat európai fogalmáról szóló kritikától az európai versenyhatóságok hálózatáról (ECN) szóló 2018-as irányelv túlon túl érthetővé teszi, hogy nemzeti szinten is lenniük kell az európai kartelljog értelmében vett vállalatokat és vállalatcsoportokat érintő pénzbírságoknak. A 13. cikk (5) bekezdése úgy fogalmaz, hogy „A tagállamok biztosítják, hogy az anyavállalatokra, valamint a vállalkozások jogutódaira és gazdasági utódaira vonatkozó bírság megállapítása céljából a vállalkozás fogalmát alkalmazzák.”⁵⁷ Ebből a megvilágításból a GWB 9. novellájával koncepcionálisan újraszabályozott kartelljogi bírságrendszer helyesnek tűnik.

6. Eredmény

A Bizottság és az Európai Bíróság koncepciójára vonatkozó egyes jogos kritikai észrevételek ellenére a fejlődés és a vállalat funkcionális fogalmának ezzel összefüggő kiterjesztése üdvözlendő: az megfelel a valós gazdasági folyamatoknak és a vállalat mint „globális szereplő” társadalompolitikai szerepének.⁵⁸

A helyes irányba tett lépésként kell értékelni, hogy a német jogalkotó az európai jogharmonizációs nyomás fényében úgy határozott, hogy a GWB 9. novellája keretében vállalati bírságot vezet be.⁵⁹ Várakozás övezi végeredményben, hogy ez a koncepció hosszútávon messzemenően elegendő-e, vagy következetesebb alternatíva lenne vajon a jogalanyiség elvétől való búcsú – legalábbis a német kartelljog számára.⁶⁰

Irodalomjegyzék

- BIEBER, Thomas: Die gesamtschuldnerische Haftung für die Zahlung von Kartellbussen im EU-Recht. 2014.
- BECHTOLD, Rainer – BOSCH, Wolfgang: Der Zweck heiligt nicht alle Mittel. *ZWeR* 2011, 160-168. <https://doi.org/10.15375/zwer-2011-0202>
- BIERMANN, Jörg: In: Immenga Ulrich – Mestmäcker Ernst-Joachim (szerk.), *Wettbewerbsrecht*, 6. Aufl. 2019.
- BRETTEL, Hauke – THOMAS, Stefan: Der Vorschlag einer bußgeldrechtlichen "Konzernhaftung" nach § 81 Abs. 3a RefE 9. GWB-Novelle. *WuW* 2016, 336-340.

⁵⁶ Ld. még ehhez KLUMPP, Ulrich: Änderungen im Bußgeldrecht und -verfahren nach der 10. GWB-Novelle. *NZKart* 2020, 9, 12 f.

⁵⁷ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/1 irányelve (2018. december 11.) a tagállami versenyhatóságok helyzetének a hatékonyabb jogérvényesítés céljából történő megerősítéséről és a belső piac megfelelő működésének biztosításáról, Európai Unió Hivatalos Lapja (14.01.2019, L11/3.)

⁵⁸ ORTMANN, Günther: Für ein Unternehmensstrafrecht: Sechs Thesen, sieben Fragen, eine Nachbemerkung. *NZWiSt* 2017, 241, 249.

⁵⁹ Ld. DANNECKER – MÜLLER: *KSzW* 2017, 125, 130; a.A. BRETTEL – THOMAS: *WuW* 2016, 336, 338, akik az anyavállalat megbírságolását a specifikus magatartás hiánya miatt megelőzőleg elhibáztottnak tartják.

⁶⁰ Ld. még ehhez V. BUSEKIST – FEDERMANN – MÜLLER: *ZRFC* 2020, 263 ff.

- DANNECKER, Christoph: Der nemo tenetur-Grundsatz – prozessuale Fundierung und Geltung für juristische Personen. *ZStW* 127 (2015), 370-409. <https://doi.org/10.1515/zstw-2015-0014>
- DANNECKER, Gerhard: Das Kartellordnungswidrigkeitenrecht im Wandel: Von der Verbands- zur Unternehmensverantwortung? In: Festschrift für Rudolf Rengier zum 70. Geburtstag, 2018, 193-208.
- DANNECKER, Gerhard: In: *Leipziger Kommentar*, 12. kiadás. 2007.
- DANNECKER, Christoph – DANNECKER, Gerhard: Europäische und verfassungsrechtliche Vorgaben für das materielle und formelle Unternehmensstrafrecht. *NZWiSt* 2016, 162-177.
- DANNECKER, Gerhard – FISCHER-FRITSCH, Jutta: Das EG-Kartellrecht in der Bussgeldpraxis. 1989.
- DANNECKER, Gerhard – DANNECKER, Christoph – MÜLLER, Nadja: Das Kartellordnungswidrigkeitenrecht nach der 8. GWB-Novelle: weiterer Reformbedarf?. *ZWeR* 2013, 417-447. <https://doi.org/10.15375/zwer-2013-0404>
- DANNECKER, Gerhard – MÜLLER, Nadja: Kartellstraf- und -ordnungswidrigkeitenrecht. In: Wabnitz, Heinz-Bernd – Janovsky, Thomas – Schmitt, Lothar (szerk.), *Handbuch Wirtschafts- und Steuerstrafrecht*, 5. kiadás, 2020, 19. fejezet
- DANNECKER, Gerhard – MÜLLER, Nadja: Das Kartellsanktionenrecht im Lichte der 9. GWB-Novelle. *KSzW* 2017, 125-140. <https://doi.org/10.9785/kszw-2017-083-403>
- DE BRONETT, Georg: Gesamtschuldnerische Geldbußen nach EU-Kartellrecht für Personen, die wettbewerbswidrig handelnden "wirtschaftlichen Einheiten" angehören. *EWS* 2015, 123.
- HARNOS, Rafael: Harmonisierung des Kartellbußgeldrechts qua effet utile?. *ZWeR* 2016, 284-307. <https://doi.org/10.15375/zwer-2016-0306>
- HAUS, Florian C.: Neue Bußgeldhaftung für Konzerne: Die Ahndung von Kartellverstößen nach der 9. GWB-Novelle. *Der Konzern* 2017, 381-388. <https://doi.org/10.15375/zwer-2017-0304>
- JUNGBLUTH, Armin: Die 9. GWB-Novelle – Digitalisierung, Schließung der Wurstlücke, Kartellschadensersatz und anderes mehr... *NZKart* 2017, 257-258.
- KERSTING, Christian: Wettbewerbsrechtliche Haftung im Konzern. *Der Konzern* 2011, 445-510.
- KERSTING, Christian: Die Rechtsprechung des EuGH zur Bußgeldhaftung in der wirtschaftlichen Einheit. *WuW* 2014, 1156-1173.
- KLUMPP, Ulrich: Änderungen im Bußgeldrecht und -verfahren nach der 10. GWB-Novelle. *NZKart* 2020, 9-14.
- MÄGER, Thorsten – VON SCHREITTER, Florian: RefE zur 9. GWB-Novelle: Verfassungsrechtliche Bedenken gegen die Ausweitung einer bußgeldrechtlichen Konzernhaftung. *DB* 2016, 2159-2164.
- MÄGER, Thorsten – VON SCHREITTER, Florian: Kartellordnungswidrigkeitenrecht nach der 9. GWB-Novelle. *NZKart* 2017, 264-278.

-
- MEYER-LINDEMANN, Hans Jürgen: Das neue Bußgeldrecht. In: Kersting, Christian – Podszun Rupprecht (Hrsg.), Die 9. GWB-Novelle, 2017, 371-412.
 - ORTMANN Günther: Für ein Unternehmensstrafrecht: Sechs Thesen, sieben Fragen, eine Nachbemerkung. *NZWiSt* 2017, 241-251.
 - OST, Konrad – KALLFASS Gunnar – ROESEN Katrin: Einführung einer Unternehmensverantwortlichkeit im deutschen Kartellsanktionenrecht – Anmerkungen zum Entwurf der 9. GWB-Novelle. *NZKart* 2016, 447-458.
 - SAUER, Ralf: in: Schulte Josef, L. – Just, Christoph (szerk.), Kartellrecht, 2. kiadás, 2016.
 - THOMAS, Stefan: Die wirtschaftliche Einheit im EU-Kartellbußgeldrecht. *KSzW* 2011, 10-14. <https://doi.org/10.9785/ovs-kszw-2011-10>
 - WECK, Thomas: Sanktionen für Unternehmen: Theorie und Praxis. *wistra* 2017, 169-173.
 - TIMMERBEIL, Sven – BLOME, Max-Niklas: Steter Tropfen höhlt den Stein – Die "wirtschaftliche Einheit" im deutschen Kartellrecht nach der 9. GWB-Novelle. *BB* 2017, 1544-1550.
 - VOET VAN VORMIZEELE, Philipp: Die EG-kartellrechtliche Haftungszurechnung im Konzern im Widerstreit zu den nationalen Gesellschaftsrechtsordnungen. *WuW* 2010, 1008-1019. <https://doi.org/10.37307/j.1867-8394.2010.03.03>
 - V. BUSEKIST, Konstantin – FEDERMANN, Bernd – MÜLLER, Nadja: Konzernverantwortung und Konzernhaftung. *ZRFC* 2020, 263-270. <https://doi.org/10.37307/j.1867-8394.2020.06.06>
 - ZIMMER, Daniel: In: Immenga, Ulrich – Mestmäcker, Ernst-Joachim (szerk.): Wettbewerbsrecht, 6. Aufl. 2019.
-
-